

28.5.2026

EOAK/254/2025

Beslutsfattare: Justitieombudsman Jari Råman

Föredragande: Referendarieråd Mikko Eteläpää

FRIHETSBERÖVNING OCH IMMUNITET

1 KLAGOMÅLET

Advokat A kritiserade på uppdrag av klagande Ålands Polismyndighetens förfarande i ett ärende som gäller husrannsakan i klagandes sommarstuga och klagandes gripande den 11.9.2024.

Enligt klagandes uppfattning blev han gripen och frihetsberövad utan laglig grund. Klagandes uppfattning är även att hans hemfrid blev kränkt.

Av klagomålet framgår att klagande anlant till Finland frivilligt för att delta i en huvudförhandling den 10.9.2024 i Ålands tingsrätts (ärendenummer R - - -/- - -). Klagande hade blivit delgiven kallelsen på Cypern. Huvudförhandlingen i ärendet avslutades 10.9.2024 ca. kl. 15.30. Den 11.9.2024 ca. kl. 01.30 då klagande låg och sov på sin sommarstuga belägen på en ö utanför Mariehamn blev han gripen av polisen. Polisen informerade klagande om att orsaken till att han greps var att klagande var efterlyst av Brottsförhållningsmyndigheten eftersom han hade ett ovillkorligt fängelsestraff som skulle avtjänas i Finland.

Efter att klagande gripits fördes han på dagen den 11.9.2024 till Åbo fängelse. Den 12.9 på morgonen tog klagandes ombud genast kontakt med Åbo fängelse och upplyste dem om att det saknas laga grund för att klagande är gripen, detta med hänvisning till 2 § lag om immunitet i vissa fall för personer som deltar i rättegång och förundersökning. Efter att fängelsemyndigheterna undersökt påståendet släpptes enligt klagomålet den klagande fri från Åbo fängelse den 12.9.2024 ca. kl. 16.00.

2 UTREDNING

Med anledning av klagomålet har utredning och yttrande skaffats från:

- Ålands landskapsregering
- Ålands polismyndighet
- kommissarie B
- äldre konstapel C
- äldre konstapel D
- biträdande riksåklagare
- ledande landskapsåklagare E
- landskapsåklagare F

2.1 Utredningarna

I utredningarna och i det material jag haft till mitt förfogande framgår bland annat följande.

Polisen

Klagandes var efterlyst vid tidpunkten för händelsen. Enligt efterlysningen skulle han, om han påträffas, gripas och föras till närmaste fängelse för att avtjäna ett ovillkorligt fängelsestraff baserat på en dom som getts i Åbo hovrätt den 29 september 2021.

Äldre konstapel D som jobbade i Alarm- och lägescentralen berättar att han den 11.09.2024 kl. 15.38 fick ett samtal av landskapsåklagare F som berättade att klagandes ärende i tingsrätten är på slutrakan. F frågade D, ifall klagande var efterlyst. D granskade polisens register och ringde tillbaka till åklagarämbetet. Landskapsåklagare G svarade då och berättade att klagande just lämnar tingsrätten i en bil. Polisen erhöll ingen information om att klagande hade immunitet. Det fanns heller ingen anteckning om immunitet i datasystemet för polisärenden (PATJA) eller något annat datasystem.

Klagandes efterlysning meddelades till polismyndighetens allmänledare kommissarie B som även kontrollerade efterlysningen. Efter detta började polispatrullerna att söka efter klagande vid sidan av sina andra uppgifter. När polisen påträffade klagandes fordon, och det fanns misstanke om att klagande var på sin sommarstuga, tog B beslut om att utföra en husrannsakan i stugan för att eftersöka och gripa klagande enligt efterlysningen. Klagande påträffades i stugan och polisen grep honom. Konstapel C var förrättningsman vid husrannsakan och konstapel Mattsson vittne. Klagande berättade inte om sin immunitet till polisen.

Enligt beslutet om husrannsakan kan husrannsakan utföras kl. 22-07 enär särskilda skäl finns. Klagande hade ingen adress i Finland och enligt polisen fanns det risk att han kan lämna Finland om han inte gripes. Husrannsakan skedde genom att polisen knackade på stugans dörr, varefter klagande öppnade. Polisen informerade klagande vad ärendet gäller och att han är gripen.

Polismyndigheten konstaterar att beslut om husrannsakan och gripande tagits i laglig ordning av en anhållningsberättigad tjänsteman som fungerat som ansvarig allmänledare för polismyndighetens operativa verksamhet. Det har funnits formella grunder för tvångsmedlen på grund av en aktiv personefterlysning utfärdad av Brottsförklaringsmyndigheten i polisens datasystem PATJA.

Enligt Ålands polismyndighet det är fråga om ett strukturellt fel där det finns en bristfällighet i rättskedjans informationsprocess vilket är otillfredsställande ur ett rättssäkerhetsperspektiv för både medborgare och tjänstemän.

Ålands Landskapsregering finner ingen anledning att betvivla att det endast framgick ur polisens datasystem att klaganden skulle gripas och ingenting gällande immuniteten. Landskapsregeringen förenar sig med polismyndighetens åsikt om att åtgärder liksom dessa måste kunna undvikas genom att systemen utvecklas så att rättssäkerheten för den enskilde medborgaren kan garanteras.

Åklagaren

Landskapsåklagare F, som vid händelsetidpunkten bistått G, och haft kontakt med polisen angående efterlysningen, har enligt sin utredning inte haft kännedom om var stämningen delgivits den klagande.

Landskapsåklagare F berättar vidare, att åklagaren inte hade vid tidpunkten – och har inte heller idag vad han känner till – tillgång till uppgifter om var en person blivit delgiven stämningar eller kallelser av tingsrätten. Åklagaren kunde vid tidpunkten se om en person blivit delgiven en stämning och när, men inte var.

Enligt ledande landskapsåklagare E finns det åtgärder, som i teorin kunde ha vidtagits, av såväl polis som åklagare, för att utreda immuniteten, men detta har inte varit möjligt att göra genom något datasystem eller register som åklagaren haft tillgång till.

Biträdande riksåklagaren har i sitt yttrande konstaterat bland annat följande gällande åklagarnas förfarande:

I den mån landskapsåklagarna som hanterat ärendet i olika skeden har haft kännedom om [klagandes] adress utomlands och/eller hans vistelse utomlands, har de haft anledning att ta i beaktande den möjligheten att [klagande] också skulle delges stämningen utomlands och att han därmed kunde komma till Finland just på grund av stämningen och erhålla den aktuella immuniteten. I så fall borde de ha beaktat denna möjlighet i sin tjänsteutövning och vid behov kontrollerat saken.

Landskapsåklagare E, som har i december 2022 anhängiggjort ärendet, har antecknat på tingsrättens så kallade informationsblad uppgiften att [klagande] vistas utomlands och enligt den dåvarande informationen skulle återvända till Finland i februari 2023. Följaktligen har E vid denna tidpunkt känt till att [klagande] vistades utomlands.

Eftersom E vid tidpunkten för erkännanderättegången i september 2024 inte längre var anställd vid Åklagarmyndigheten, har landskapsåklagare G skött ärendet vid tingsrätten i hans ställe. G skulle i princip ha haft möjlighet att observera via åklagarens Sakari-system och tingsrättens informationsblad att [klagandes] adress åtminstone vid tidpunkten för anhängiggörande av ärendet i december 2022 var utomlands och att han åtminstone vid den tidpunkten också vistades där. I varje fall har G kännedom om [klagandes] utländska adress, hans vistelse utomlands samt platsen för delgivningen och hans ankomst till rättegången från utlandet förblivit oklar, eftersom G inte har inkommit med den begärda utredningen i ärendet. G är inte längre anställd vid Åklagarmyndigheten.

Landskapsåklagare F, som bistått G och haft kontakt med polisen angående efterlysningen, har enligt sin utredning inte haft kännedom om var stämningen delgivits [klagande]. Baserat på den tillgängliga utredningen bedömer jag att det inte rimligen har kunnat förväntas av F att han borde ha varit medveten om att [klagande] hade blivit delgiven stämningen utomlands.

Klagandes immunitet har inte kunnat fastställas direkt i åklagarens datasystem. I detta fall kunde den åklagare som skött ärendet vid tingsrätten ha utrett immunitetsfrågan endast genom att fråga klagande själv eller hans ombud. Sådan information framgår normalt inte direkt av åklagarens datasystem, och åklagaren får inte heller sådan information från några register, utan måste i varje enskilt fall försäkra sig om saken, i sista hand genom att fråga den person som deltar i rättegången eller förundersökningen eller hans ombud.

2.2 Polisbrottsutredning

Polisens förfarande vid husrannsakan och gripandet av klagande har utretts tidigare även av en åklagare som fungerat som förundersökningsledare i ett s.k. polisbrottsärende.

Specialiståklagare, undersökningsledare H som arbetar som vid Riksåklagarens byrå har 9.1.2025 fattat beslut om att inte inleda förundersökning i ärendet. Enligt H fanns det inte skäl att misstänka polismännen för brott.

3 AVGÖRANDE

3.1 Utgångspunkter

Enligt grundlagens 7 § 1 mom. har alla rätt till liv och personlig frihet, integritet och trygghet. Enligt 3 mom. i samma paragraf får den personliga integriteten inte kränkas och ingen får berövas sin frihet godtyckligt eller utan laglig grund.

Enligt grundlagens 10 § 1 mom. är vars och ens privatliv, heder och hemfrid tryggade.

Enligt 2 § i lagen om immunitet i vissa fall för personer som deltar i rättegång och förundersökning får den som på kallelse av en finsk myndighet kommer till Finland från en annan stat för att svara inför domstol i ett brottmål eller för att höras vid förundersökning såsom misstänkt för brott, under den tid som han med anledning av kallelsen vistas i Finland inte åtalas, häktas eller straffas och hans frihet får inte heller på något annat sätt begränsas med anledning av ett brott eller något annat beteende som inträffat före avresan från den stat från vilken han kallats, om brottet eller beteendet inte nämns i kallelsen. Han får inte heller utlämnas till tredje stat med anledning av ett sådant brott eller sådant annat beteende.

3.2 Bedömning

Baserat på utredningarna och det material jag haft till mitt förfogande har jag ingen grund att kritisera de poliser som var inblandade i ärendet. Enligt min uppfattning har de agerat i enlighet med en i kraft varande och giltig efterlysning. Det fanns enligt min uppfattning ingen sådan information tillhanda vid händelsetidpunkten, på grund av vilken det rimligen kunde ha förväntats sig att de skulle ha börjat utreda eventuell immunitet vidare.

I den mån de berörda landskapsåklagarna kände till klagandens adress eller vistelseort utomlands, borde de enligt biträdande riksåklagaren ha beaktat möjligheten att han skulle kunna komma till Finland just på grund av stämningen och därmed åtnjuta immunitet. I så fall borde de vid behov ha kontrollerat saken.

På grundval av de redogörelser jag har mottagit och det material som står till mitt förfogande ser jag dock inget behov, ur ett laglighetskontrollperspektiv, av att närmare utreda enskilda landskapsåklagares kännedom, ansvar och roll i händelseförloppet. Enligt min uppfattning handlar det i detta ärende i första hand om ett problem som beror på brister i systemen.

Angående den husrannsakan som polisen genomförde har polisen baserat på den information som fanns tillgänglig vid händelsetidpunkten haft lagstadgad befogenhet att genomföra en husrannsakan i syfte att gripa klagande.

Enligt 8 kap. 6 § 4 mom. i tvångsmedelslagen får husrannsakan inte utan särskilda skäl förrättas mellan klockan 22 och 7.

Med beaktande av vad som framförts i utredningarna har jag ingen grund att kritisera det att husrannsakan i ärendet genomfördes klockan 01.15.

Jag konstaterar dock följande.

Utifrån det material som står till mitt förfogande anser jag det klart att frihetsberövandet av klagandens har saknat laglig grund. Med beaktande av lagstiftningen om immunitet skulle en husrannsakan inte ha fått verkställas för att genomföra den efterlysning som avses, och klagandes frihet borde inte heller ha berövats.

Även om det enligt det ovan anförda inte finns skäl att rikta kritik mot någon enskild tjänsteman som deltagit i ärendet, har den myndighetsutövningen i ärendet varit felaktig. Av den utredning som erhållits framgår att detta berott på att uppgifter om immuniteten inte fanns tillgängliga i de informationssystem som stod till buds. Inte heller kunde klagandens själv åberopa immunitet.

Biträdande justitieombudsman (BJO) Ilkka Rautio har i sitt beslut den 9 september 2005 ([2389/4/03](#)), som gällde polisens förfarande, och där det var fråga om ett vittnes immunitet i en situation som motsvarar den som klagomålet nu avser, bland annat konstaterat:

Det är framför allt fråga om att systemet inte har kunnat stoppa ett fall som detta. Även om fallet är exceptionellt borde det ha varit möjligt att förhindra dess uppkomst. Slutresultatet blev i varje fall att A i 22 timmar var gripen i strid med immunitetslagens uttryckliga förbud. Ansvaret för att vittnesimmuniteten förverkligas får inte vila på den gripne själv och vara beroende av hans åtgärder. Fallet visar obestridligen på brister i systemet som borde garantera immunitet samt i polisens kunskaper om immunitetsmöjligheten över huvud taget.

Till följd av det som anføres ovan förenar jag mig om den i inrikesministeriets utlåtande framförda åsikten att det vore skäl att i grunden utreda hur situationer som denna kan undvikas i framtiden. I detta syfte ber jag ministeriet före utgången av detta år meddela vilka åtgärder detta fall föranleder i praktiken.

BJO bad inrikesministeriet meddela vilka åtgärder som vidtas för att sådana fall som avses ovan skall kunna undvikas i fortsättningen.

Inrikesministeriets polisavdelning meddelade (SM-2003-03317/Tu-411, 23.12.2005) till biträdande justitieombudsmannen att den gällande lagstiftningen samt de anvisningar och föreskrifter som givits inom förvaltningsområdet till berörda delar är aktuella och tillräckliga. Enligt polisavdelningen är det fråga om ett enskilt fall där det inte fullt ut har kunnat klarläggas huruvida klaganden har åberopat sin immunitet eller på vilket sätt han har erbjudits möjlighet att utnyttja andra rättigheter som är nödvändiga med hänsyn till hans ställning. Polisavdelningen ansåg att det inte finns behov av att utfärda nya anvisningar eller föreskrifter i ärendet, utan att man i stället bör fästa polisförvaltningens uppmärksamhet vid att den gällande lagstiftningen samt anvisningarna och föreskrifterna iaktas noggrannare.

Jag har inte kännedom om hur vanliga fall är där lagen om immunitet tillämpas. Jag anser vidare att det är sannolikt att personer som åtnjuter immunitet i många fall själva åberopar denna. Även om så vore fallet är det klart att situationer av det slag som nu är för handen, där en person som åtnjuter immunitet i strid med lagen berövas sin frihet, inte får uppstå. Enligt min mening bör myndigheternas informationssystem stödja detta.

Det väcks en fråga om det exempelvis skulle vara möjligt att använda efterlysning i datasystemet för polisärenden för att förmedla information om en persons ankomst från utlandet efter att ha kallats till rättegång och förundersökning i sådana situationer där lagen om immunitet i vissa fall är tillämplig.

Enligt min uppfattning är det möjligt att den behöriga myndighet som har utfärdat kallelsen, efter att ha fått uppgift om att kallelsen delgivits, skulle kunna begära att den myndighet som ansvarar för efterlysningssystemet registrerar uppgiften i datasystemet. Om denna uppgift fanns i datasystemet och ett frihetsberövande av personen av någon annan anledning skulle bli aktuellt, skulle myndigheten med stöd av denna information ha möjlighet att utreda om den i lagen avsedda immuniteten gäller personen i den aktuella situationen, även om personen själv inte har åberopat detta.

Med anledning av det ovan anförda sänder jag detta beslut för kännedom till Domstolsverket och Polisstyrelsen.

Jag ber Polisstyrelsen att senast den 31 december 2026 meddela mig om mitt uttalande ovan ger anledning till ett behov för Polisstyrelsen att vidta egna åtgärder eller gemensamma åtgärder tillsammans med samarbetsmyndigheter för att utveckla informationssystemen så att de situationer som uppkommit i detta ärende inte kan inträffa.

3.3 Gottgörelse

Enligt 1 § 1 mom. i lagen om statens skadeståndsverksamhet tillämpas nämnda lag på handläggningen av skadeståndsanspråk riktade mot staten, om anspråket grundar sig på ett fel eller en försummelse av en statlig myndighet eller på verksamhet som staten ansvarar för oberoende av uppsåt eller oaktsamhet.

Enligt 11 § 1 mom. i lagen om riksdagens justitieombudsman kan justitieombudsmannen i ett ärende som omfattas av laglighetsövervakningen göra en framställning till en behörig myndighet om att rätta ett inträffat fel eller avhjälpa ett missförhållande. I justitieombudsmannens avgörandepraxis har det även ansetts att justitieombudsmannen inom ramen för sin uppgift att övervaka de grundläggande fri- och rättigheterna kan göra framställningar om gottgörelse vid kränkningar av dessa rättigheter. I den aktuella paragrafen preciseras särskilt de situationer där lagen inte tillämpas: sådana är exempelvis sak- eller förmögenhetsskador som uppkommit i polisens verksamhet, vilket det inte är fråga om i detta fall.

I den situation som avses i klagomålet har staten, till följd av ett fel begånget av en myndighet, begränsat klagandens grundläggande rätt till hemfrid och frihet utan laglig grund.

Från Brottspåföljdsmyndigheten har fåtts information om att klagande, på grund av det ifrågavarande frihetsberövandet, "kommer att gottgöras för de dagar som avtjänats när den aktuella domen verkställs".

Däremot kan, enligt min uppfattning, den kränkning av de grundläggande rättigheterna som den genomförda husrannsakan inneburit inte gottgöras på annat sätt än med stöd av lagen om statens skadeståndsverksamhet.

Jag föreslår därför att Statskontoret beslutar om gottgörelse för kränkningen av klagandens grundläggande rättigheter med stöd av lagen om statens skadeståndsverksamhet.

4 ÅTGÄRDER

Jag sänder mitt beslut till Domstolsverket och Polisstyrelsen med anledning av vad jag anfört ovan.

Jag sänder mitt beslut också till Statskontoret och jag ber den att meddela mig senast den 30 oktober 2026, vilka åtgärder min framställning om gottgörelse har lett till.